

Grŵp Trawsbleidiol Senedd Cymru ar Glefyd Seliag a Dermatitis Herpetiformis: Adroddiad Etifeddiaeth

ADROSS ETIFEDDIAETH – PUMED SENEDD (CRYNODEB GWEITHREDOL)

8 MAWRTH 2021

Swyddogion: Dr Dai Lloyd MS (Cadeirydd)
Tristan Humphreys (Ysgrifennydd)

Aelodau: Rhun ap Iorwerth MS, Mike Hedges MS, Nick Ramsey MS

Aelodau Allanol : Alison Jones (*Deietegydd Cymorth Rhagnodi Arweiniol Clinigol, Bwrdd Iechyd Hywel Dda*), Claire Constantinou (*Deietegydd Arweiniol Gweithredol, Ysbyty Athrofaol Cymru*), Dr Geraint Preest (*Partner, Canolfan Feddygol Pencoed*), Graham Phillips (*Trefnydd Grŵp, Grŵp Seliag Abertawe*), Dr Huw Jenkins (*Gastroenterolegydd Ymgynghorol*), Ian Severn (*Trefnydd Grŵp, Grŵp Seliag Caerdydd*), Dr Ieuan Davies (*Gastroenterolegydd Pediatreg Ymgynghorol, Ysbyty Athrofaol Cymru*), Dr Jill Swift (*Gastroenterolegydd Ymgynghorol, Ysbyty Athrofaol Cymru*), Josh James (*Rheolwr Polisi a Materion Cyhoeddus, Diabetes UK Cymru*), Rebecca Bowen (*Deietegydd Arweiniol Clinigol, Maeth Acíwt PPH a Gastroenteroleg, Bwrdd Iechyd Hywel Dda*), Dr Richard Cousins (*Imiwnolegydd ymgynghorol, Ysbyty Athrofaol Cymru*), Sian Evans (*Deietegydd Pediatreg, Ysbyty Athrofaol Cymru*), Simon Scourfield (*Arweinydd Rheoli Gweithrediadau, Gwasanaeth Gwybodeg GIG Cymru*), Tristan Humphreys (*Arweinydd y Cenhedloedd Datganoledig, Coeliac UK - awdur yr adroddiad*), Dr Vivek Goel (*Gastroenterolegydd ymgynghorol, Ysbyty Spire Caerdydd*), Wayne Lewis (*Arweinydd Polisi Cymru, Crohn's & Colitis UK*).

Grŵp Trawsbleidiol Senedd Cymru ar Glefyd Seliag a Dermatitis Herpetiformis: Adroddiad Etifeddiaeth

CRYNODEB GWEITHREDOL:

Diben yr adroddiad:

Mae'r etholiad sydd ar ddod ym mis Mai 2021 yn peri nifer o heriau i'r grŵp. Yn benodol mae'n debygol y bydd aelodaeth yn newid gydag Aelodau'r Senedd yn rhoi'r gorau i'w swydd ac aelodau newydd yn cael eu hethol. Felly roedd y grŵp yn credu ei bod yn bwysig cofnodi'r cynnydd a wnaed hyd yma tra hefyd yn tynnu sylw at feysydd posib ar gyfer gwaith pellach er budd unrhyw CPG yn y dyfodol. Am yr adroddiad llawn, cysylltwch â Tristan.humphreys@coeliac.org.uk

Y Grŵp Trawsbleidiol

Mae'r Grŵp Trawsbleidiol (CPG) ar Glefyd Seliag a Dermatitis Herpetiformis yn cynnwys Aelodau'r Senedd, gweithwyr gofal iechyd proffesiynol a chynrychiolwyr o'r gymuned seliag yng Nghymru. Mae'n bodoli i drafod a hyrwyddo'r materion sy'n ymwneud â chlefyd seliag a dermatitis herpetiformis. Ar ôl ei sefydlu yn 2008 o dan gadeiryddiaeth Dr Dai Lloyd MS, sefydlwyd iteriad presennol y grŵp yn dilyn etholiad 2016. Mae'r adroddiad hwn yn cynnwys gweithgarwch yn ystod y cyfnod 2016-2020.

Clefyd Seliag

Mae clefyd seliag yn glefyd hunanmiwn difrifol, gydol oes sy'n effeithio ar 1 o bob 100 o bobl. I bobl â chlefyd seliag, mae bwyta glwten (protein a geir mewn gwenith, haidd a rhyg) yn sbarduno ymateb imiwn annormal lle mae'r system imiwnedd yn ymosod ar ei gorff ei hun. Mae'r symptomau'n cynnwys, ond heb fod yn gyfyngedig i ddolur rhydd, chwydu, crampiau stumog, wserau'r geg, blinder, anemia a phroblemau niwrolegol. Yr unig driniaeth bresennol yw diet llym heb glwten am oes. Os na chafwyd diagnosis neu heb ei drin mae mwy o risg o gymhlethdodau gan gynnwys anemia parhaus, osteoporosis, cyflyrau niwrolegol ac mewn achosion prin, canser y coluddyn bach a lymffoma berfeddol.

Gwaith hyd yn hyn

Mae'r grŵp wedi cyflawni cynnydd sylweddol mewn nifer o feysydd ac wedi chwarae rhan hanfodol fwyfwy wrth lunio polisi.

- Codi ymwybyddiaeth: Fel rhan o ymgyrch Wythnos Ymwybyddiaeth Seliag y DU bob mis Mai, cynhaliwyd gweithgaredd ymgysylltu yn y Senedd. Yn ogystal, cymerodd aelodau'r grŵp ran mewn cyfweiliadau cyfryngau rheolaidd a gweithgareddau seneddol.
- Meddalwedd cefnogi penderfyniadau: Datblygu a hyrwyddo meddalwedd cefnogi penderfyniadau i gynorthwyo meddygon teulu. Aeth y feddalwedd yn fyw ledled Cymru a chafodd ei hyrwyddo i feddygon teulu yn unol â hynny, ond oherwydd rhwystrau technegol ac ymddygiadol sylweddol, ni aethpwyd ar ei drywydd.
- Gwasanaethau endosgopi: Cynhaliodd y grŵp blaenorol ymchwiliad i gyflwr gwasanaethau endosgopi yng Nghymru a oedd yn cynnwys cyfarfod ag arbenigwyr yn

y maes ac uwch swyddogion Llywodraeth Cymru. Ymhellach, cynhaliodd y pwyllgor Iechyd, Gofal Cymdeithasol a Chwaraeon, dan gadeiryddiaeth Dr Dai Lloyd MS ei ymchwiliad ei hun i wasanaethau endosgopi, gan arwain at gyhoeddi adroddiad¹ yn 2019. Mae'r pandemig Covid-19 wedi effeithio'n ddifrifol ar y cynnydd, ond dylai strategaethau heb biopsi helpu i leddfu rhywfaint o'r pwysau ac er i'r mwyafrif, bydd endosgopi yn parhau i fod yn angenrheidiol, mae optimistiaeth y gall y gwasanaeth ddechrau dod yn ôl ar y trywydd iawn yn y senedd i ddod.

- Adrodd ar seroleg (prawf gwaed): Cynhaliodd aelod CPG Dr Ieuan Davies a'i gydweithiwr Dr Richard Cousins brosiect i wella adrodd ar seroleg ar gyfer plant â chlefyd seliag yng Nghymru. O ganlyniad, mae ymateb safonedig bellach yn cyd-fynd ag unrhyw ganlyniadau profion a ddychwelwyd i'r gweithiwr gofal iechyd proffesiynol a ofynnodd amdano. Mae hyn yn sicrhau bod yr HCP yn ymwybodol o'r camau nesaf priodol wrth reoli'r plentyn.²
- Rhestr ACBS: Mae penderfyniad yr Adran Iechyd a Gofal Cymdeithasol i gyfyngu rhagnodi yn Lloegr i gymysgedd bara a blawd yn unig, yn her i lunwyr polisi datganoledig gan nad oes fframwaith gweinyddol amgen ar hyn o bryd ar gyfer cymeradwyo cynhyrchion yng Nghymru. Felly gwnaed y penderfyniad i rewi rhestr Cymru ym mis Rhagfyr 2018. Mae Coeliac UK wedi bod yn trafod gyda chynrychiolwyr o'r cenhedloedd datganoledig eraill ac mae'r grŵp yn bwriadu datblygu dewis arall yn y senedd newydd.
- Cynllun cardiaau atodol Bwrdd Iechyd Prifysgol Hywel Dda; Mae CPG wedi bod yn gweithio'n agos gyda'r aelod grŵp Alison Jones (Deietegydd Cymorth Rhagnodi Arweiniol Clinigol - Bwrdd Iechyd Prifysgol Hywel Dda) ar gynllun rhagnodi cardiaau a dalwyd ymlaen llaw arloesol ym Mwrdd Iechyd Prifysgol Hywel Dda.³ Mae cyflwyno'r cynllun yn parhau i fynd rhagddo ar ôl cael ei ohirio oherwydd y pandemig Covid-19 a hyd yma mae tua 300 o gleifion wedi'u cofrestru. Y gobaith yw i hyn gael ei gwblhau erbyn diwedd 2021.
- Cyfarfod â Phrif Fferyllydd Cymru: Cyfarfu Coeliac UK ag Andrew Evans ym mis Ionawr 2019 a chadarnhawyd mai ei ddewis oedd model cymysg o gymorth rhagnodi yng Nghymru, sef rhagnodi traddodiadol a Model Hywel Dda.
- Lleoliadau Sector Cyhoeddus: Cefnogi plant ag anghenion meddygol mewn ysgolion: Clywodd y grŵp am faterion arwyddocaol sy'n wynebu plant ag anghenion gofal iechyd yn yr ysgol. Dywedwyd bod y gefnogaeth yn amrywio o ysgol i ysgol ac mae diffyg eglurder i rieni ac athrawon. Arweiniwyd ymgysylltiad â'r mater hwn gan Gynghrair Gofal mewn Ysgolion (CISA) Cymru, grŵp o 20 o weithwyr gofal iechyd proffesiynol ac elusennau dan gadeiryddiaeth Coeliac UK. Gwnaed hyn arwain at welliannau sylweddol i ganllaw *Cefnogi Dysgwyr ag Anghenion Gofal Iechyd*⁴ ynghyd â diwygiad i *Ddeddf Tribiwnlys Anghenion Dysgu ac Addysg Ychwanegol (Cymru) 2018* i

---

¹ Gwasanaethau Endosgopi yng Nghymru, y Pwyllgor Iechyd, Gofal Cymdeithasol a Chwaraeon, Ebrill, 2019. <https://senedd.wales/laid%20documents/cr-ld12492/cr-ld12492-e.pdf>

² Grŵp Trawsbleidiol y Senedd ar gofnodion Clefyd Seliag, Rhagfyr 2020 <https://business.senedd.wales/mgIssueHistoryHome.aspx?Ild=15002>

³ Grŵp Trawsbleidiol y Senedd Glefyd Seliag, Mawrth 2019 <https://business.senedd.wales/documents/s87712/Minutes%20of%2019%20March%202019.pdf>

⁴ Cefnogi Dysgwyr ag Anghenion Gofal Iechyd, arweiniad Llywodraeth Cymru, Mawrth 2017 <https://gov.wales/sites/default/files/publications/2018-12/supporting-learners-with-healthcare-needs.pdf>

sicrhau mwy o ddiogelwch statudol i blant ag anghenion meddygol yn yr ysgol. Yn olaf, helpodd Coeliac UK fel aelod o weithgor dietau arbennig WLGA i ddatblygu holl ganllawiau arfer gorau Cymru ar gyfer dietau arbennig a fydd yn cael eu cyflwyno yn 2021.

- **Lleoliadau Sector Cyhoeddus: Bwyd ysbyty:** Cynhaliodd y grŵp drafodaeth ar yr heriau sy'n wynebu cleifion seliag mewn ysbytai. Mae hyn yn datblygu ar ymgysylltiad blaenorol â byrddau iechyd ynghylch 'Safonau Maeth ac Arlwyo Cymru Gyfan ar gyfer Darpariaeth Bwyd a Hylif ar gyfer Cleifion Mewnol Ysbytai'. Ymhellach, mae Coeliac wedi bod mewn trafodaethau â Philip Shelley, Cadeirydd adolygiad annibynnol Llywodraeth y DU i fwyd ysbyty yn Lloegr⁵. Mae'r elusen hefyd yn disgwyl canlyniadau o arolwg o brofiadau bwyd ysbyty ei aelodau yn ystod haf 2021.
- **Sioe Bwyd Heb Glwten Cymru:** Ym mis Hydref 2017, cynhaliwyd y cyntaf o dair Sioe Bwyd Heb Glwten Cymru flynyddol gan Coeliac UK, y sioe fwyaf heb glwten yn y DU. Yn cael ei gynnal yng Nghaerdydd, roedd y digwyddiad yn arddangos mwy nag 20 o fusnesau bwyd heb glwten yn ogystal â chynnal clinigau dietegol, siaradwyr arbenigol a phanel thrafodaethau dadl, dan gadeiryddiaeth Dr Dai Lloyd MS. Denodd y tair sioe gyfanswm o fwy na 4,500 o fynychwyr. Gohiriwyd y sioe oherwydd y pandemig Covid-19 ac yn anffodus mae'n annhebygol y bydd Coeliac UK yn ei chynnal yn y dyfodol agos oherwydd goblygiadau cost.

Heriau allweddol i'r senedd newydd:

Diagnosis: Cymru sydd â'r cyfraddau diagnosis isaf ar gyfer clefyd seliag yn y DU

- Dim ond 29% (tua 22k) o'r rhai yr amcangyfrifir bod ganddynt y cyflwr yng Nghymru wedi'u diagnosisio ar hyn o bryd. Ar gyfartaledd mae'n cymryd 13 blynedd o ddechrau'r symptomau i gael diagnosis⁶. Yn flaenorol, mae un o bob 4 o bobl sydd â chlefyd seliag wedi cael diagnosis o syndrom coluddyn llidus (IBS)⁷.
- Er gwaethaf cynnydd yn ystod y blynyddoedd diwethaf, mae ymwybyddiaeth o glefyd seliag yn parhau i fod yn isel ymhlith gweithwyr proffesiynol y cyhoedd a gofal iechyd.
- Mae amseroedd aros am endosgopi yn hir (tua 65% yn aros mwy nag 8 wythnos) ac mae'r pandemig Covid wedi dadwneud y cynnydd sydd ei angen. Mae hyn yn debygol hyd yn oed yn waeth i bobl â chlefyd seliag.

Rheolaeth: Mae mynediad at gefnogaeth briodol a bwyd o ansawdd uchel heb glwten yn parhau i fod yn anghyson ac yn rhy aml mae ar goll mewn lleoliadau sector cyhoeddus.

- Mae mynediad at staplau heb glwten ar bresgripsiwn yn ffordd hanfodol o gefnogi cadw at y diet heb glwten. Mae staplau heb glwten yn parhau i fod ar goll ar bresgripsiwn yng Nghymru ac mae mentrau newydd megis cynllun cardiau atodol

⁵ Adroddiad yr Adolygiad Annibynnol o Fwyd Ysbyty'r GIG, Shelley P. Hydref 2020

<https://www.gov.uk/government/publications/independent-review-of-nhs-hospital-food>

⁶ Violato, M. and Gray, A. (2019) "The impact of diagnosis on health-related quality of life in people with coeliac disease: a UK population-based longitudinal perspective," BMC Gastroenterology. Springer Science and Business Media LLC, 19(1). doi: 10.1186/s12876-019-0980-6.

⁷ Card, T. R. et al. (2013) "An excess of prior irritable bowel syndrome diagnoses or treatments in Celiac disease: evidence of diagnostic delay," Scandinavian Journal of Gastroenterology. Informa UK Limited, 48(7), pp. 801–807. doi: 10.3109/00365521.2013.786130.

Hywel Dda yn profi dulliau amgen. Fodd bynnag, mae'n risg y bydd newidiadau o ran rhestr ACBS yn Lloegr yn cyfyngu ar ddewis rhai cynhyrchion yng Nghymru.

- *Mae cefnogaeth i bobl â chlefyd seliag mewn lleoliadau sector cyhoeddus yn parhau i fod yn destun pryder. Mae'r ddarpariaeth yn aml yn amrywiol a gall fod diffyg gwybodaeth gan staff rheng flaen. Er bod cynnydd sylweddol wedi'i wneud mewn ysgolion yn ystod y blynyddoedd diwethaf, diolch i ddeddfwriaeth ac arweiniad newydd, mae cyfle i wneud gwaith pellach i wella'r ddarpariaeth heb glwten mewn ysbytai.*

Diolch

Hoffai'r grŵp gofnodi ei ddiolchgarwch i bawb sydd wedi cymryd amser i wneud CPG yn llwyddiant. Cyfrannodd yr aelodau at drafodaeth fywiog a hyddysg yn ystod cyfarfodydd ac maent wedi gweithio'n galed i roi syniadau ar waith y tu allan iddynt. Mae diolch arbennig yn ddyledus i Dr Dai Lloyd MS (Cadeirydd) a Rhun ap Iorwerth MS am fod yn bresennol mewn cyfarfodydd, am lywio'r grŵp yn ystod cyfnod cynhyrchiol ac am eu penderfyniad i sicrhau bod y grŵp yn cyflawni ar gyfer pobl â chlefyd seliag ledled Cymru. Hoffem hefyd gofnodi ein diolch i'w staff cymorth ac yn benodol Marcia Spooner am ei chymorth wrth weinyddu'r grŵp.

Hoffem hefyd gofnodi unwaith eto ein diolchgarwch i'r holl aelodau CPG hynny sydd wedi gweithio'n ddiflino yn ystod Pandemig Covid-19. Rydym yn gwybod eu bod wedi wynebu pwysau brawychus a heriau digynsail. Rhaid canmol eu bod wedi cwrdd â'r foment hon wrth barhau i gyfrannu at wella bywydau'r gymuned seliag.

I holl Aelodau'r Senedd sy'n sefyll ym mis Mai, rydym yn dymuno'r gorau i chi ar gyfer yr etholiad ac edrychwn ymlaen at eich croesawu yn ôl i CPG newydd yn y senedd nesaf.